

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Udrag fra Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser

Citation: Falster, Christian: "Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser", i Falster, Christian: *Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser*, udg. af JØRGEN OLRİK , 1919-20, s. XX. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster01-shoot-idm140591136122608/facsimile.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Lærdoms Lystgaard eller Adskillige Discurser

samme lejlighed får de små tyske universiteters snæversind et alvorligt hib, og F. kommer i harnisk over angreb på hans yndlingsteolog J. F. Budde, en ireniker som han selv (II,9). De kristne har forfulgt hverandre indbyrdes med langt større grusomhed end de romerske statsmyndigheder viste mod den unge kristne kirke (I,13); F. forsvarer bl. a. Trajan (I,24) mod den yngre kirkelige overleverings beskyldninger imod ham, støttende sig især til hans kendte reskript til Plinius den yngre, og på dette punkt samstemmer Holberg ganske med ham (Epistel 23; forsvar for Trajan, Probus, Diocletian). Selv en af nutidens humane foranstaltninger som vajsenhuse går tilbage til Falsters kære klassikere (I,34); men iøvrigt kan det også mere ham at påvise, hvordan ægte og uforfalsket hedendom den dag idag kan trives i kristenheden, der f. eks. stadig hylder og dyrker de ganske hedenske begreber naturen, lykken, tilfældet, skæbnen (I,11, om de kristnes ukendte guder).

For en mand af Falsters støbning måtte en åndsretning som pietismen være en sand vederstyggelighed. Som den intelligensens mand han er, står F. det pietistiske trosrøre ligeså fjært som Holberg, måske med en lidt anden og mere konservativ motivering; men medens H. for det meste går afvejen for pietismen, da den efter Christian 6.s tronbestigelse har fået magten i landet, stiller F. sig skarpt imod den med en forbavsende djærvhed, der ikke synes helt at stemme med hans valgsprog *Candide sed caute* (oprigtig men forsigtig), og som er nok til at forklare hans påfølgende tavshed under resten af Christian 6.s regering. Allerede i skriftets første del (1729) stikler han så småt til pietisterne i sine satiriske bemærkninger om almuesmænds

overgramsning af de hellige skrifter, der kan få så farlige følger (I,33). Men først i tredje del (1732) tager han for alvor bladet fra munden og åbner de voldsomste angreb på dens rigorisme og dømmesygge. Pietismens strængthed overfor uskyldig morskab fordømmes stærkt; ganske vist kendte også hedenskabet til sig asketisk moral, men F. finder det ganske forkasteligt at sky ærbare og honnorte fornøjelser (III,15). En af discurserne (III,39) er ligefrem en krigserklæring til pietisterne; F. satiriserer her meget skarpt over præsters dømmesygge, idet han tager sit udgangspunkt i et konkret tilfælde: at en præst nylig havde fordømt en nys afdød drikfældig kone til Helvede. Hverken hedninger eller muhamedanere har kendt en sådan selvretfærdighed. F. går her endog så vidt, at han betvivler helvedsstraffenes evighed og snarest holder for, at de ondes sjæle tilintetgøres på dommens dag. Krigserklæringen modtages i et hovmodigt svarbrev fra vedkommende præst. I en følgende discurs (III,31) gennemfører han en sammenligning mellem pietisterne og de kyniske filosoffer i oldtiden: begge parter er lige fjendtlige mod boglige kunster, musik og anden åndelig kultur; de bærer foragt til skue for rigdom og adelskab, men stræber hemmelig derefter (fromme ågerkarle!) og kappes i utidig hellighed. Pietisternes litterære hovedvåben, den såkaldte Berlenburgske bibel, angribes skarpt; alle sekter beråber sig på bibelen, men de bedste bibler er de uden kommentarer. Frederik 4.s ønske om ikke efter sin død at blive udstillet på castrum doloris lovprises, og den afdøde konge mindes med så overstrømmende lovord, at de sikkert lige så lidt som de skarpe angreb på pietismen har været velsete ved Christian 6.s

XXIV OVERSÆTTERENS INDLEDNING

hof og hos dets indflydelsesrige pietister (III,14). — Iøvrigt er F. ikke bange for også at satirisere over de ikke-pietistiske gejstlige; da man bebrejder F. hans afslag af tilbudet om rektoratet i Roskilde og fremhæver, at selv bisperne stræbte efter bedre embeder, svarer han med en henvisning til oldkirkens lære og ånd og snærter således visse danske biskoppers forhoppelse på at forflyttes til mere indbringende kald (I,50).

Overfor de afvigende trosbekendelser stiller F. sig højest forskelligt. Han forsvarer den reformerte menighed i Danmark ud fra kristelig overbærenheds og tålsheds synspunkter (III,1) og får atter her lejlighed til at give kristenheden et bib: hedningerne havde mere ærbødighed for deres templer end de kristne nutildags har for deres kirker. Derimod angriber han flere steder skarpt Romerkirken (i fuld overensstemmelse med Holberg); det »roman-katholske« standpunkt er for begges rationaliserende betragtning en løjelig og uhyggelig afvigelse fra fornuftens vej og en forstenet oldtidslevning, hvis stamtræ tilmed ikke er rundet af ublandet kristelig rod; således fører F. i en discurs (II,17) det katolske bispeskrud tilbage til det romerske hedenskabs præstedragt, så at den kristne Romerkirke altså ganske fortsætter den hedenske Romerkirkes overleveringer. De katolske konvertiter er af meget ringe kvalitet, menneskelig set; i det hele har F. alle nys omvendte (ikke mindst dem der er af jødisk herkomst) mistænkte for letbenethed i åndelig henseende og anfører eksempler derpå (I,49). Også i den ovenfor nævnte ideale levningstegning af en ireniker (II,25) findes udfald mod Jesuitterne. Andensteds (I,14) kombineres hans angreb på disse med den hos ham som hos Holberg ret hyppige penne-